

# КАФЕДРА НАРОДНИХ ІНСТРУМЕНТІВ

## Фах (підготовка магістерської виконавської програми)

**Освітній ступінь**  
**Спеціальність**  
**Освітньо-професійна  
програма**

«Магістр»  
025 «Музичне мистецтво»  
«Музичне мистецтво»  
Балалайка

|                |     |
|----------------|-----|
| <b>Курс</b>    | 1,2 |
| <b>Семестр</b> | 1-3 |

**Статус**

Обов'язкова

|                       |     |
|-----------------------|-----|
| ECTS                  | 12  |
| Годин                 | 360 |
| Індивідуальні заняття | 96  |
| Самостійна<br>робота  | 264 |

**Форма контролю**

Іспит / Атестаційний іспит

### Інформація про викладача

|               |                                                                                                                                           |
|---------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>ПІБ</b>    | <b>Муржа Олена Анатоліївна</b> , викладачка кафедри народних інструментів Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського |
| <b>e-mail</b> | emurzha@ukr.net                                                                                                                           |

## АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Відповідно до освітньо-професійної програми «Магістр музичного мистецтва» другого рівня вищої освіти за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» та навчального плану музичні заклади вищої освіти України готують фахівців найвищої кваліфікації з жанру балалаєчного мистецтва: артист-соліст-інструменталіст; артист оркестру; артист ансамблю; керівник оркестру (ансамблю); диригент; викладач-інструменталіст; викладача закладу вищої освіти.

Основна мета цього курсу – виявити практичну допомогу у вихованні музиканта-виконавця.

### Мета навчання:

- випускник академії, в залежності від творчих нахилів, рівня й характеру своєї обдарованості, уподобань, повинен добре оволодіти навичками інтерпретації творів найрізноманітніших стилів і жанрів, читання нот з листа, транспонування, виконавського редагування репертуару, його аранжування, перекладення, транскрипції і творчої обробки музичного матеріалу (народних пісень, оригінальних творів, написаних для інших інструментів)
- виховання громадянина, патріота України, який має фундаментальні знання в своїй професії і широко обізнаний в проблематиці інших галузей знань, історії, культури, науки, літератури, мистецтва
- розвиток пізнавальних і фахових зацікавлень майбутніх виконавців-балалаєчників, формування в них мотивації до самостійної виконавської діяльності
- виховання високопрофесійного музиканта, артиста, який досконало володіє своєю майстерністю.

### **Творчі завдання:**

До завдань фаху входить виховання в майбутніх виконавцях прагнення до самовдосконалення, самоконтролю, творчої волі, формування художнього смаку, широкого кругозору. Навчання передбачає:

- знання основ теорії та методології інтерпретації творів різних форм та жанрів
- теорії музики, гармонії, аналізу музичних форм
- методики роботи над твором (соло, в ансамблі, в оркестрі)
- психології музично-виконавської діяльності
- загальної історії народно-інструментального виконавського мистецтва
- історії балалаєчного мистецтва та його специфіки
- історії музики
- історії естетики та філософії
- основ образотворчого, літературного і театрального мистецтва.

### **Випускник повинен знати:**

- основи теорії та методології інтерпретації музичних творів у виконавстві;
- основи теорії та методології формування виконавської майстерності балалаєчника;
- теорію музики, гармонію, аналіз музичних форм, основи композиторської творчості;
- методику роботи над музичним твором (соло, в ансамблі, в оркестрі);
- психологію музично-виконавської діяльності;
- загальну історію музично-виконавського мистецтва і специфіку суміжних його різновидів;
- історію балалаєчного мистецтва і його специфіку;
- історію музики;
- народну творчість;
- історію музичної естетики і філософію,
- основи літературної, образотворчої, художньої творчості та театрального мистецтва.

Таким чином, клас з фаху є осередком, що акумулює знання не лише свого, а, певною мірою, й інших курсів, що викладають у ЗВО.

### **Випускник повинен мати такий комплекс навичок:**

- слухо-моторної орієнтації у повному діапазоні звучання балалайки;
- різноманітного характеру контактування зі струною в органічному поєднанні з рухами звуковидобуваючої руки;
- протистояння лабільності, пристосованості рук до особливостей будови балалаєчного грифу, розташування струн і ладків;
- використання відчуття ваги рук як засобу доцільної організації музично-ігрових рухів;
- різноманітних форм музично-ігрових рухів та технічних засобів;
- володіння різноманітними прийомами і засобами балалаєчного звуковидобування з динамікою та артикуляцією;
- всебічної координації музично-ігрових рухів та психомоторної координації;
- різноманітних засобів акцентуації;
- штрихової техніки;
- поєднання динамічної процесуальності з мікро- та макроструктурою музичного твору;
- вимовлення різноманітних формул мікроструктурного інтонування;
- тембрової процесуальності;
- володіння власними емоціями;
- самостійної роботи над музичним твором;
- артистичної поведінки на сцені;
- багатоплощинного, попереджувального, контролюючого та корегуючого слухання в процесі гри на інструменті;
- швидкого, міцного і довготривалого запам'ятовування музичного твору;
- опанування окремими технічними труднощами;
- всебічного аналізу фортепіанного (та іншого) супроводу солюючій балалайці та творчого пристосування його до вимог ансамблевого виконавства;

- опанування суто сольної гри на балалайці.

Для більш ефективної комунікації з метою розуміння структури навчальної дисципліни та засвоєння матеріалу використовується електронна пошта, Viber, Zoom.

## **ПЕРЕЛІК ТЕМ**

### **Змістовий модуль 1.**

#### **Робота над вдосконаленням набутого комплексу професійних виконавських навичок. Робота над оригінальним твором великої форми для балалайки**

Тема 1. Робота над максимальним розкриттям творчої особистості студента, розвитком його технічних та художньо-виконавських можливостей.

Тема 2. Виявити у студента зріле та завершене музичне мислення, естетичне почуття та високий художній смак.

Тема 3. Виховання навичок виконавської волі, концертної витримки та естрадності. Перевірка їх під час концертних виступів. Виявлення недоліків та засоби їх усунення.

Тема 4. Вирішення інтерпретаторських задач, їх стильових, образних, фактурних ознак, що потребує нового рівня самостійного музичного мислення та самовираження студента.

Тема 5. Спрямовувати увагу студента на нові публікації нотного матеріалу, події в мистецькому житті (конкурси, концерти, конференції, майстер-класи, прем'єри), які б сприяли зростанню загальнокультурного і професійного рівня.

Тема 6. Робота над комплексом професійних вимог до виконавського втілення творів великої форми для балалайки.

Тема 7. Розвиток тембрального уявлення через підбір раціональної аплікатури при виконанні творів великої форми для балалайки з фортепіано.

Тема 8. Втілення композиторського задуму через художньо майстерність виконавця, демонструючи рівень культури звуковидобування.

Тема 9. Виховання виконавської впевненості, артистизму та розкриття творчої особистості.

Тема 10. Самостійне вивчення одного оригінального твору великої форми для балалайки.

### **Змістовий модуль 2.**

#### **Робота над творами для балалайки соло.**

##### **Підготовка до виконання концертного відділення**

Тема 1. Робота над вдосконаленням суто специфічних прийомів гри на балалайці.

Тема 2. Розвиток розуміння значення творів для балалайки соло у концертному репертуарі майбутнього виконавця.

Тема 3. Аналіз форми твору для балалайки соло, з метою відповідного відтворення задуму композитора.

Тема 4. Робота над технічними складнощами.

Тема 5. Вивчення стилістики виконуваного твору, з метою концертного виконання.

Тема 6. Складання програми, як пошук оптимальної послідовності різних психологічних установок аудиторії на сприймання певного твору.

Тема 7. Акцентувати увагу студента на слуховому самоконтролі під час самостійної роботи.

Тема 8. Програвання програми сольного концерту. Виявлення недоліків та обговорення з викладачем засобів їх усунення.

Тема 9. Формувати у студента мотивацію на сценічну діяльність, розуміння концертного життя як норми.

Тема 10. Самостійно пошук одного твору для концертного відділення.

### **Змістовий модуль 3.**

#### **Робота над твором кантиленного характеру**

Тема 1. Робота над різнохарактерним тремоло, як суто специфічним прийомом гри на балалайці.

Тема 2. Розвиток тембрового мислення, підбір та застосування засобів музично-виконавської виразності, необхідних для втілення образу.

Тема 3. Підбір оптимальних варіантів аплікатури балалаєчника при виконанні творів

кантиленного характеру з урахуванням індивідуальних тембральних властивостей інструмента.

Тема 4. Розвиток внутрішнього слуху, як передумови точного відтворення виконуваної музики.

Тема 5. Стимулювати студента до виконання творів кантиленного характеру з метою закріплення навиків гри різнохарактерного тремоло.

#### **Змістовий модуль 4.**

#### **Робота над творами різних форм і різного рівня складності українських композиторів**

Тема 1. Систематизувати й узагальнити знання та вміння у галузі народно-інструментального виконавства, сформувати на їх основі професійні виконавські навички, переконання, світогляд.

Тема 2. Визначити особливості роботи над творами різних форм і різного рівня складності українських композиторів в класі з фаху.

Тема 3. Проаналізувати фактуру партії фортепіано з метою точного відтворення композиційно-драматургічної ідеї твору

Тема 4. Самостійна та спільна з викладачем з фаху робота студента над технічними складностями та підпорядкованість їх художнім вимогам.

Тема 5. Виховання навичок самостійного підбору репертуару.

#### **Змістовий модуль 5.**

#### **Стимулювання виконавської ініціативи студента в інтерпретації музичних творів**

Тема 1. Активізація самостійності творчих музичних рішень, виконавської ініціативи в інтерпретації музичних творів, розвитку образно-асоціативного мислення.

Тема 2. Допомогти виконавцеві максимально повно розкрити семантичний зміст твору та художній задум композитора.

Тема 3. Виховання інтерпретаторського мислення, як асоціативно-образного, логічно-емоційного обґрунтованого втілення стильових і жанрових особливостей музичного твору

Тема 4. Самостійне вивчення двох творів – класика і сучасного українського композитора.

Тема 5. Виявлення фахових зацікавлень майбутнього випускника з метою оптимального використання набутих знань.

#### **Змістовий модуль 6.**

#### **Підготовка до виконання магістерської програми**

Тема 1. Систематизувати й узагальнити знання та вміння в галузі балалаєчного виконавства, сформувати на їх основі професійні виконавські навички, переконання, світогляд.

Тема 2. Виявити артистизм, як єдність високої художньої якості виконання та володіння собою в екстремальних умовах концертного виступу.

Тема 3. Поглиблення та реалізація всіх сформованих та набутих понять, практичних вмінь та навичок професійної самостійності.

Тема 4. Допомогти випускнику реалізувати досвід та вміння розвинутого артистизму у публічному концертному виступі.

Тема 5. Виконання атестаційної програми, як демонстрація багатогранних професійних навичок, переконливої художньо-образної концепції, активного індивідуально особистого вираження у виконавському, артистичному плані.

### **ФОРМИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ**

Індивідуальні заняття, самостійна робота.

## НАВЧАЛЬНІ РЕСУРСИ

Нотний матеріал відповідного балаласького репертуару, музикознавча та методична література за фахом представлені у вільному доступі в бібліотеці та читальній залі Академії, інтернет-ресурси. Репетиційні приміщення в навчальних аудиторіях, концертних залах Академії надається для проведення занять, репетицій та концертних виступів відповідно розкладу. За умови дистанційного навчання під час карантину або форс мажорних обставин, всі необхідні для вивчення навчальної дисципліни основні та додаткові матеріали студенти можуть знаходити на сайті бібліотеки Академії <http://lib.knmau.com.ua>.

## МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

I семестр – академконцерт нового репертуару (два твори), іспит (3 твори);

II семестр – магістерський концерт (програма довільна), іспит (3 твори);

III семестр - атестаційний іспит (3-4 твори).

## Система оцінювання

| № з/п | Контрольний захід оцінювання | Всього % |
|-------|------------------------------|----------|
| 1.    | Практичні завдання           | 40       |
| 2.    | Самостійна робота            | 40       |
| 3.    | Іспит/Атестаційний іспит     | 20       |
|       | Всього                       | 100      |

## Критерії оцінювання знань студентів

Студент з оцінкою **(90-100) балів** – **«Відмінно»(А)** повністю розкрив свої природні виконавсько-сценічні дані: бездоганне виконання програми, яке демонструє оволодіння технічними і художньо-образними завданнями, відсутність будь-яких недоліків, переконлива інтерпретація найрізноманітніших стилів і жанрів, виявляє образно-художнє мислення, виконавську експресію і волю, віртуозність, точно передає драматургію твору виконавськими засобами виразності. Студент досконало володіє технічними прийомами гри на балалайці та штрихами, бездоганно виконує музичні твори відповідно до програмних вимог, природньо музикує, вільно, артистично тримається на сцені. Має найвищий рівень художнього та інтелектуального самовираження для майбутньої професійної діяльності виконавця.

Також на оцінку можуть впливати і суб'єктивні чинники, як працездатність, позитивна мотивація навчання, рівень складності програми, темп неухильного творчого зростання, конкурсні відзнаки та досвід виступів на значних сценах.

Студент з оцінкою **(82-89) балів** – **«Добре»(В)** достатньо розкрив свої виконавсько-сценічні дані, володіє технічними, художніми і артистичними прийомами виконання, досить майстерно володіє інструментом, виявляє образно-художнє мислення і володіння технічними прийомами гри на балалайці та штрихами. Студент демонструє відповідність виконуваних творів рівню підготовки, має добре розвинений художній смак та інтелект. Виконання програми впевнене, цілеспрямоване.

Студент з оцінкою **(74-81) балів** – **«Добре»(С)** має розвинений інтелект, художній смак, навички самостійного опанування обраною спеціальністю. Демонструє артистичний темперамент, відповідність виконуваних творів рівню підготовки, але виконання деяких творів не завжди переконливе. Є зауваження відносно якості звуку, артикуляції, володінні технічними засобами виразності гри на балалайці.

Студент з оцінкою **(64-73) бали** – **«Задовільно» (D)** недостатньо добре володіє виконавсько-інтерпретаторськими навичками, має проблеми з опануванням окремими

технічними складнощами, вмінням швидкого, міцного і довготривалого запам'ятовування музичного твору. Програма здебільшого середнього рівня складності. Обмеженість в технічному плані не дозволяє проявитися артистизму та стабільності гри на балалайці. Проте підготовка студента дозволяє сподіватися на подальший професійний зріст.

Студент з оцінкою **(60-63) бали – «Задовільно» (Е)** має слабкі технічні навички і невиразну артикуляційно гру. Програма певною мірою відповідає рівню його художнього та технічного розвитку, але не відпрацьована в плані інтерпретаторського мислення і розуміння стилю. Звуковидобування невпевнене та різке, аплікатурні принципи сформовані частково.

Оцінку **(35-59) балів – «Незадовільно»(FХ)** отримують студенти, які недостатньо розкрили свої виконавські можливості, але мають можливість повторного складання іспиту. Програма низького рівня складності. Інтерпретаторське мислення і розуміння стилю виявляється фрагментарно. Проте, при наполегливій подальшій роботі можливий певний професійний зріст.

Оцінку **(1-34) бали – «Незадовільно»(F)**, отримують студенти, які не відповідають жодному з вищезазначених критеріїв. Рівень складності програми низький. Студент володіє певними навичками та умінями при виконанні музичних творів, які значною мірою не відповідають рівню його підготовки. Технічні навички гри на балалайці потребують ретельного опрацювання в плані інтонування, артикуляції та звуковидобування.

## ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ

Навчальна дисципліна може викладатися для більшості студентів з особливими освітніми потребами.

## ПОЗААУДИТОРНІ ЗАНЯТТЯ

У межах вивчення навчальної дисципліни передбачається підготовка до участі у конкурсах, концертах, конференціях, майстер класах.

## РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Блінов Є.Г. Методичні рекомендації до курсу навчання гри на балалайці, 2007.
2. Блінов Є.Г. Про систему умовних позначок в нотному записі для балалайки, 1983.
3. Давидов М.А. Київська академічна школа народно-інструментального мистецтва. Київ, 1998, 223 с.
4. Давидов М.А. Проблеми розвитку академічного народно-інструментального мистецтва в Україні. Київ, 1998, 207 с.
5. Костогриз С. О. Виконавство на балалайці Харківщини як складова українського музичного мистецтва : автореф. дис. канд. Мистецтвознавства. Харків, 2016. 19 с.
6. Костогриз С. Віктор Заболотний – інтерпретатор першого українського концерту для балалайки з симфонічним оркестром . Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. / Харк. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського [ред. та упор. Л. В. Шаповалова]. Харків, 2014. Вип. 40: Когнітивне музикознавство. С. 192–204.
7. Костогриз С. Жанрово-стильова система балалайкового мистецтва України на сучасному етапі. Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття: матеріали всеукр. наук.-теорет. конф., 22 – 23 квітн. 2015 р., м. Харків. Харків : Вид-во ХДАК, 2015. С. 90-91.
8. Самітов В. Творче спрямування процесу спільної діяльності викладача та студента як умова становлення особистісних якостей музиканта-виконавця. Київ: Консерваторія, рукопис, 1992.